

Bloemen verwelken, schepen vergaan, maar het hof van assisen blijft eeuwig bestaan

Het debat omtrent het hof van assisen

Griet Latoir,
Jurist studiedienst
Orde van Vlaamse
Balies

1 Een perpetuum mobile

Met de regelmaat van de klok worden de assisenprocedure en het hof van assisen in vraag gesteld. Theater, te duur, te oubollig, ongeschikt voor een moderne samenleving. De behandeling van enkele spraakmakende processen zoals dat tegen Marc Dutroux, de verbreking door het Hof van Cassatie van het arrest in de zaak van de SMS-moord en sommige polariserende vrijspraken, maken dat assisen en media twee handen op één buik zijn. Magistraten, politici, advocaten of de man in de straat, iedereen heeft een mening en is voor of tegen assisen.

Het proces tegen de moordenaars van PS-politicus André Cools hield België in 2003-2004 drie maanden in de ban. Jaren later geeft net dat proces aanleiding tot het opblaaien van het debat. Na zijn veroordeling tot twintig jaar gevangenisstraf door het Luikse assisenhof stapte een veroordeelde naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Op 13 januari 2009 oordeelde het EHRM dat de Belgische assisenprocedure het EVRM schendt omdat de jury haar beslissing over de schuldvraag niet motiveert. Ook de weigering om een anonieme getuige ter terechtzitting te verhoren werd door het EHRM veroordeeld. Volgens het EHRM is – bij gebreke aan motivering – immers niet te beoordelen in hoeverre de verklaring van de anonieme getuige afgelegd in het vooronderzoek bij de jury had meegespeeld om tot haar

verdict te komen¹. Dit arrest is beslist een hamerstuk dat de door velen bepleite motivering van de schuldvraag in onze assisenprocedure introduceert.

Met het arrest Taxquet laaide de discussie over de atypische juryrechtspraak opnieuw op. Twee dagen na het arrest besprak de minister van Justitie Stefaan De Clerck in de Kamer de rechtsgevolgen van het arrest voor België.

De minister blijkt voorstander te zijn van het behoud van het hof van assisen mits een globale modernisering in de loop van 2009². Als uitgangspunt voor het parlementair debat neemt de minister het wetsvoorstel-Mahoux³.

Dit wetsvoorstel is gebaseerd op het eindverslag van de 'Commissie tot hervorming van het Hof van Assisen', ook de 'Commissie Verstraeten-Frydman' genoemd, naar haar voorzitters⁴. Deze Commissie is door voormalig minister van Justitie Laurette Onkelinx in november 2004 opgericht met als opdracht te reflecteren over de zinvolheid en de kwaliteit van de assisenprocedure en om voorstellen tot hervorming te formuleren.

De Commissie reikte in een rapport van 8 maart 2005 twee fundamentele opties aan: hetzij de afschaffing van het hof van assisen en vervanging door een innoverend alternatief in de vorm van een *échevinage* (toevoeging van lekenrechters aan een beroepsrechtbank), hetzij het behoud van het hof van assisen mits

modernisering en grondige hervorming van de procedure. De Commissie opteerde voor het eerste. De minister van Justitie ging echter voor de tweede optie. Het koninklijk besluit van 20 juli 2005 gaf de Commissie dan ook de opdracht een voorontwerp van wet en een memorie van toelichting voor de optie behoud mits modernisering uit te werken⁵.

In een tweede tussentijds verslag van 8 november 2005 zette de Commissie het geheel van de voorstellen en de voornaamste grondslagen en motieven uiteen. Tot een wetsontwerp kwam het echter niet en het was wachten tot senator Mahoux een eerste maal in 2007 en thans opnieuw, zijn wetsvoorstel gebaseerd op het commissieverslag indiende in de Senaat⁶.

Inmiddels heeft de Hoge Raad voor de Justitie ambtshalve advies uitgebracht over dit wetsvoorstel⁷. De Hoge Raad is van oordeel dat het wijzigen van de essentiële aspecten van de assisenprocedure de eigenheid en het opzet van deze unieke procedure dermate aantast dat de procedure erdoor wordt uitgehold. Hij besluit dan ook dat er meer argumenten pleiten voor een afschaffing dan voor een behoud van assisen, maar hij geeft ook alternatieven voor het geval men assisen toch wenst te behouden.

2 Behoud of afschaffing van assisen?

De Hoge Raad voor de Justitie heeft de argumenten van de Commissie tot hervorming van het hof van assisen als volgt samengevat:

2.1) Argumenten pro assisen:

- de rechtstreekse participatie van de burger bij de berechting van de zwaarste misdrijven;
- de jury is één van de grondwettelijke pijlers van de democratie;

Een minderheid in de rechtsleer betwist dit vaak gehoorde “democratisch participatieve argument”⁸. Het traditionele concept van ‘vertegenwoordiging’ zou niet toelaten dat

een jury representatief wordt genoemd, juist omdat zij niet verkozen is. De jury is immers geen afspiegeling van het algemene publiek. Daarbij komt nog de passieve rol van de jury en het feit dat zij na een gesloten deliberatie slechts met ‘ja’ of ‘nee’ moet antwoorden op een korte en precieze lijst van vragen. Bijgevolg moet de participatieve en deliberatieve meerwaarde van het instituut sterk worden gerelativeerd.

Andere rechtsleer voert aan dat de jury op effectieve wijze publieke en gemeenschappelijke bekommernissen in het rechtssysteem injecteert: een klein ‘staal van de populatie’ zal, na een uitgebreid bewijsvoeringsproces en na deliberatie, tot een besluit komen dat redelijk goed beantwoordt aan wat in de gemeenschap leeft. Dat is natuurlijk sterker het geval wanneer unanimitieit is vereist of wanneer er regels bestaan om te vermijden dat leden van herkenbare groepen systematisch uit jury’s worden gehouden⁹.

- het hof van assisen is de meest gekende en meest populaire instelling van onze gerechtelijke organisatie en de bevolking is er sterk aan gehecht;
- het justitieel apparaat wordt door de deelname van twaalf willekeurige burgers verplicht om zich uit te drukken in een duidelijke, eenvoudige en voor iedereen toegankelijke taal;
- de debatten in een assisenprocedure zijn steeds grondig;
- de zaak wordt nauwgezet en met de meeste zorg onderzocht.

Bepaalde rechtsleer meent dat het moment van oordeelsvorming over de feiten voor zowel de jury als voor de beroepsrechters een subjectief moment is. Volgens die auteurs is er dus geen reden om te geloven dat rechters begaafder zouden zijn dan anderen om te oordelen over de feiten en over wat er is gebeurd. Deze rechtsleer vindt dat de juryleden zelfs betere feitenbeslissers zijn, juist omdat zij collectieve beslissingen moeten nemen. De inzichten van de verschillende juryleden worden bediscussieerd, genegotieerd en wederzijds getest binnen de jury¹⁰.

De huidige assisenprocedure is niet meer van deze tijd.

- het publiek aanvaardt over het algemeen beter de beslissingen van de jury;
- de assisenprocedure geeft een wezenlijke plaats aan het slachtoffer;
- gelet op een bepaald wantrouwen ten aanzien van het gerechtelijk apparaat zou de bevolking niet begrijpen dat men afbreuk zou doen aan de instelling van de jury.

Het opwaarderen van het imago van justitie is volgens anderen geen taak van de jury. De crisis binnen justitie dient opgelost te worden door het formuleren van antwoorden op de vraag hoe recht gesproken dient te worden, in plaats van door wie¹¹.

2.2) Argumenten contra assisen:

- de huidige assisenprocedure is niet meer van deze tijd en staat niet steeds garant voor een kwaliteitsvolle justitie;
- slechts 0,01% van de strafzaken wordt voor het hof van assisen afgehandeld;
- de historische motieven voor de instelling van de jury zijn helemaal niet meer voorhanden;
- een eventueel wantrouwen ten aanzien van beroepsmagistraten kan niet meer worden gefundeerd gezien de democratisering van en de strenge eisen aan de rekrutering van beroepsmagistraten;
- er is de hoge kostprijs en het tijdrovende en belastende karakter van de assisenprocedure;
- slachtoffers in assisenzaken ondergaan soms een pijnlijke dubbele victimisering;
- de jury is niet representatief, in het bijzonder omdat verschillende bevolkings- en beroepsgroepen nooit vertegenwoordigd zijn;
- de onwetendheid van de juryleden op juridisch vlak houdt ernstige risico's in (bijvoorbeeld juridisch-technische begrippen als uitlokking, medeplichtigheid en onweersaanbare drang);
- de jury is niet vertrouwd met de ontwikkelingen betreffende onrechtmatig verkregen bewijs en de problematiek van het bewijsrecht in het algemeen;
- de mondelinge procedure houdt gevaren in, onder meer doordat de vaak massale hoeveelheid getuigen omslachtigheid maar ook irrationaliteit kan meebrengen;

- de schuldvraag niet moeten motiveren is onduidelijk;
- het is niet aanvaardbaar dat het hof van assisen in eerste en laatste aanleg uitspraak doet;
- criminele zaken worden gekenmerkt door een opvallend toenemende complexiteit waarbij de vraag rijst of de jury hiertegen bestand is.

Toch wordt in de Justitiedialogen aangevoerd dat recente processen aantonen dat de juryleden met volle overtuiging en inzet hun taak waarnemen¹². Wanneer de jury serieus wordt genomen, kan zij effectief ook tot de ontwikkeling van onderbouwde standpunten komen, zelfs wanneer de problematiek terzake erg complex of technisch is. De juryrechtspraak is volgens sommigen een mooi voorbeeld op het vlak van *participative technology assessment*¹³.

3 Modernisering van het hof van assisen zoals de politiek het wil

Zoals gezegd heeft minister van Justitie Onkelinx de Commissie Verstraeten-Frydman in 2005 – hoewel de Commissie eigenlijk de afschaffing van assisen voorstelde – opdracht gegeven voorstellen te formuleren voor een grondige hervorming van het hof van assisen. De geschiedenis herhaalt zich nu. Minister van Justitie De Clerck wenst het hof van assisen te behouden en neemt als uitgangspunt het wetsvoorstel Mahoux.

De Hoge Raad voor de Justitie laat evenwel kritische geluiden horen. De Orde van Vlaamse Balies vat hierna een en ander samen.

3.1) Specifiek kader

Om tegemoet te komen aan ernstige ongemakken qua gerechtelijke organisatie en doeltreffendheid wil het wetsvoorstel het hof van assisen omvormen tot een permanent rechtscollege dat over een specifieke en gespecialiseerde samenstelling beschikt.

In dit voorstel wordt komaf gemaakt met de assessoren. De bijdrage van de assessoren in

assisen werd afgewogen tegen de kostprijs voor de rechterlijke organisatie (hun onbeschikbaarheid voor hun gewone taken) waarbij het resultaat overhelde in het voordeel van de afschaffing. Verder wordt gekozen voor een gespecialiseerd mandaat van de voorzitter en wordt voorgesteld dat aan de voorzitter een referendaris wordt toegewezen teneinde de voorzitter bij te staan bij delicate juridische vragen. Hiermee tracht men bovendien een antwoord te geven op de kritiek van te grote beïnvloeding van de jury door drie beroepsrechters.

Het hof van assisen zou in dit voorstel georganiseerd kunnen blijven op het niveau van de provincie. Afhankelijk van het aantal te behandelen zaken kan de Koning voorzitters in verschillende assisenhoven binnen hetzelfde rechtsgebied van het hof van beroep aanwijzen, op voordracht van de Hoge Raad voor de Justitie, telkens voor een hernieuwbaar mandaat van vijf jaar. Dit sluit aan bij het bestaan

de systeem van tijdelijke mandaten en dient de onafhankelijkheid van de magistraat en de optimalisatie van de opgebouwde ervaring en deskundigheid.

Voorzitter zijn van het hof van assisen zou aldus een vaste functie met een mandaat van vijf jaar worden, uitgeoefend door een gespecialiseerde magistraat.

De Hoge Raad voor de Justitie is dit voorstel niet genegen. Door de inrichting van een permanent rechtscollege zou de soepele mogelijkheid om een magistraat te vervangen (wanneer hij geen goed assisenvoorzitter blijkt te zijn), verdwijnen en zou de eerste voorzitter zijn rol als manager verliezen.

De Hoge Raad is wel voorstander van een specifieke opleiding voor assisenvoorzitters, desgevallend verbonden aan het bekomen van een verplicht getuigschrift. De afschaffing van de assessoren volgt uit een onderschatting van hun rol, meent de Hoge Raad. De laatste jaren rijzen steeds meer procedurekwesties

voor het hof van assisen. Daarom is het vanuit juridisch-technisch oogpunt geen goede zaak de assessoren die de voorzitter bij het oplossen van deze complexe rechtsproblemen kunnen bijstaan, af te schaffen. Beter zou het zijn, meent de Hoge Raad, de bijzitters te vervangen door zetelende magistraten met correctionele zittingservaring die op 67 jaar of vervroegd in ruste zijn gesteld.

De Orde van Vlaamse Balies heeft vragen bij het voorstel van de Hoge Raad voor de Justitie om magistraten die omwille van hun leeftijd door de wet niet meer in aanmerking komen voor een gebruikelijke functie binnen het gerechtelijk apparaat, voortaan in te schakelen voor het waarnemen van deze uitzonderingstaak die algemeen als zeer belastend wordt beschouwd. Een ervaren en gespecialiseerd assisenvoorzitter moet eigenlijk alleen de procedurevragen aankunnen. Bovendien wordt er in een beroepsinstantie voorzien. En is er de, misschien wat sterk uitgedrukte, vrees dat beroepsmagistraten de lekenrechters zouden kunnen 'overdonderen'.

De Orde van Vlaamse Balies acht dit tevens het aangewezen moment om ook met betrekking tot het openbaar ministerie maatregelen te nemen. Meer bepaald om een einde te stellen aan de mogelijke beïnvloeding van de juryleden door de plaats van het openbaar ministerie in de rechtszaal op gelijke hoogte met het hof. Die gelijkstelling wijst bij leken op gelijkwaardigheid van belang en functie, volstrekt ten onrechte.

3.2) Samenstelling van de jury

Het wetsvoorstel wil – zoals het voor het aantal beroepsmagistraten (assessoren) doet – het aantal juryleden verminderen van twaalf naar acht personen met een uitbreiding van de leeftijdsgroep om gezworene te zijn van 25 tot 65 jaar in plaats van de nu geldende 30 tot 60 jaar. Op deze manier tracht men tot een meer gevarieerde groep te komen waarbinnen toch een comfortabele meerderheid mogelijk is, zonder te talrijk te worden, zodat elkeen nog de kans krijgt om zijn mening uiteen te zetten en argumenten uit te wisselen. Een eventueel

probleem van te dominante juryleden vangt het wetsvoorstel op door de aanwezigheid van de voorzitter bij het beraad. De seksuele pariteit wordt met het voorstel niet ingevoerd en de mogelijkheid van discretionaire wraking wordt afgeschaft. Zo tracht men de gelijke toegang tot de jury van alle burgers die de wettelijke voorwaarden vervullen te benaastigen. Als tegengewicht voor deze afschaffing voorziet het wetsvoorstel in de uitsluiting van juryleden op basis van in het verleden opgelopen veroordelingen en de ambtshalve vrijstelling van personen die kennelijk niet in staat zijn om in een jury te zetelen. Inzake terroristische misdrijven bepaalt het wetsvoorstel dat de voorzitter indien hij er niet in slaagt een jury samen te stellen, de zaak laat berechten door het hof van beroep. Om de jury toe te laten zich gemakkelijk te organiseren wordt ze al samengesteld ten minste acht dagen voor de zitting, in plaats van zoals nu bij de aanvang van het proces. Op dat ogenblik zou dan een informatiesessie kunnen worden georganiseerd om de juryleden voor te lichten over de werking van het hof van assisen en over hun rechten en plichten.

De Hoge Raad voor de Justitie wijst de vermindering van het aantal juryleden af. Niet alleen is een tweederdemeerderheid niet mogelijk met acht juryleden, maar volgens de Hoge Raad wordt de beïnvloeding door de assisenvoorzitter groter binnen zo'n kleinere groep. Qua representativiteit steunt de Hoge Raad het aanpassen van de leeftijdsvereiste, maar hij stelt voor om, zoals voor de leeftijd van een zetelend magistraat, dit te brengen naar 28 en 63 jaar.

De representativiteit van de juryleden wordt niet gewaarborgd in het wetsvoorstel meent de Hoge Raad. Seksuele pariteit is niet vereist maar wel een sociologische, waarbij een evenwicht naar maatschappelijke en professionele achtergrond bestaat, is nodig en zou verwezenlijkt kunnen worden via het herbekijken van het vergoedingssysteem. Ook de Commissie Verstraeten-Frydman was zich hiervan bewust doch deed geen concrete voorstellen.

Het afschaffen van de discretionaire wrakingsgrond zal tot gevolg hebben dat alleen de regels van wraking van het Gerechtelijk Wetboek kunnen worden toegepast. Dus dienen de redenen van wraking opgegeven, ook indien ze moeilijk openbaar te maken zijn, omdat ze de privacy van de juryleden schenden.

De plichten van de jury en het risico dat juryleden reeds voor de debatten kennisnemen van de zaak en dus beïnvloed kunnen raken door externe informatiebronnen doen de Hoge Raad besluiten dat de samenstelling van de jury slechts op de dag voor de aanvang van het proces kan gebeuren.

De vernieuwing om in geval van terroristische misdrijven, waarvoor geen jury kan worden gevormd, de zaak te laten berechten voor het hof van beroep doet afbreuk aan het principe dat de zwaarste feiten voor het hof van assisen worden berecht en dreigt volgens de Hoge Raad de bereidheid om in de jury te zetelen te kelderen.

De Orde van Vlaamse Balies meent dat ook wanneer men de juryrechtspraak wil behouden, men er geen heilige koe van moet maken. Het systeem dat beroepsrechters samen met lekenrechters zetelen is al geruime tijd in Frankrijk wettelijk geregeld. Er worden daar geen problemen van beïnvloeding van de jury door de voorzitter gesignaleerd.

Men moet evenmin gebiologeerd blijven door het heilige getal twaalf. Een vermindering tot acht juryleden, wat met incalculatie van de voorzitter bij het beraad wel een tweederde-meerderheid toelaat, houdt een ruime inbreng van gevarieerde opinies in en vergemakkelijkt bovendien de oproeping en de samenstelling van de jury. Indien men de voorzitter niet mee wil laten stemmen moet het aantal juryleden op negen gebracht worden.

3.3) Het gezamenlijk beraad (jury en voorzitter samen)

Het wetsvoorstel voert het gezamenlijk beraad voor de schuldvraag in omdat de jury zich niet

alleen dient uit te spreken over de feiten, maar ook recht moet beoordelen. Daarbij wordt gebruikgemaakt van juridische begrippen die de jury niet noodzakelijk beheerst. De voorzitter moet daarom volgens het wetsvoorstel toelichting kunnen geven over technische en juridische begrippen buiten aanwezigheid van de partijen. Maar de actuele hoofdreden voor het gezamenlijk beraad is natuurlijk om het pad te effenen voor een motivering van het verdict van de jury, omdat dit wordt geëist door het EHRM in het voormeld arrest Taxquet.

Aan de andere kant opteert het wetsvoorstel voor een dubbel beraad omdat men vreest dat de jury in geval van één enkel beraad over schuldvraag én strafmaat samen te zeer beïnvloed zou raken door het pleiten van verzachtende omstandigheden en door de persoonlijkheid van de beklaagde. Voor de stemming over de schuldvraag worden de meerderheidsregels verhoudingsgewijs aangepast aan de vermindering van het aantal gezworenen (van twaalf naar acht) en magistraten (geen assessoren meer). De voorzitter neemt niet deel aan de beslissing betreffende de schuld, behalve ingeval de meerderheid om te veroordelen niet toereikend is, wat nu ook het geval is. Het invoeren van het gemengd beraad heeft in het wetsvoorstel tot gevolg dat de mogelijkheid wegvalt om bij veronderstelde vergissing door de jury, de zaak uit te stellen naar een volgende zitting en voor te leggen aan een nieuwe jury (art. 352 Sv.). Ook wordt de functie van hoofdman van de jury afgeschaft en zal de voorzitter het verdict van de jury voorlezen. De regels met betrekking tot de beraadslaging over de strafmaat wijzigen niet.

Het invoeren van een gemengd beraad over de schuldvraag tast volgens de Hoge Raad voor de Justitie de eigenheid en het speciale karakter van het hof van assisen aan. De assisenvoorzitter dreigt – zelfs onbewust – een te dominante rol te krijgen bij de beraadslaging. Teneinde de jury de nodige technische en juridische bijstand te verlenen is het volgens de Hoge Raad wenselijker om het hof toe te laten de juryleden – in aanwezigheid van de partij-

**De Orde van
Vlaamse Balies
acht twee
beraden
aanvaardbaar.
De voorzitter
moet daar
telkens bij
aanwezig zijn.**

en – op algemene en abstracte wijze zonder in te gaan op de concrete zaak, te laten antwoorden op vragen die ze zou willen stellen.

De Orde van Vlaamse balies acht twee beraden, één over de schuld/onschuld en één over de strafmaat aanvaardbaar.

De voorzitter moet daar telkens bij aanwezig zijn. Gezien de motiveringsvereiste gaat het niet op te aanvaarden dat de jury juridisch-technisch advies behoeft, om dan die noodzakelijk geachte bijstand maar toe te laten na de uitspraak over de schuld, met het oog op de motivering.

Wanneer de voorzitter maar op vraag van de jury juridische bijstand zou mogen geven, is die bijstand niet altijd gegarandeerd. Bovendien is het een illusie dat men alle vragen “op een algemene en abstracte wijze zonder in te gaan op de concrete zaak” kan beantwoorden. De juryleden worden niet geconfronteerd met algemene of abstracte rechtsvragen, maar met een concrete rechtszaak. Hun vragen, noodzakelijkerwijze toegesneden op deze concrete zaak, vereisen een zo concreet en direct mogelijk antwoord. Zoniet heeft het niet veel zin vragen te stellen.

Als men veronderstelt dat de voorzitter omdat hij de debatten reeds heeft geleid een te dominante rol zou uitoefenen op de jury kan de oplossing zijn een referendaris toe te wijzen aan de jury die samen met de jury beraadslaagt en de motivering opstelt.

3.4) De motivering

De Commissie Verstraeten-Frydman beschouwde het invoeren van een motiveringsplicht noodzakelijk als fundamentele waarborg van het recht op een eerlijk proces. Het arrest Taxquet bevestigt dit uitdrukkelijk. Het wetsvoorstel schrijft de motivering van zowel de veroordeling als de vrijspraak voor. De verplichting om ook op conclusies van partijen te antwoorden wordt evenwel niet ingevoerd, evenmin als de mogelijkheid concurring of dissenting opinions op te nemen.

De voorzitter draagt zorg voor de redactie van de motivering tijdens het gemengd beraad en

de juryleden keuren ze goed (of af) bij niet-geheime stemming tijdens het beraad. De vereisten van een goede en loyale rechtsbedeling zouden het niet mogelijk maken om tot een beslissing te komen indien de personen die zich achter de beslissing scharen zich niet bekend maken, stelt het wetsvoorstel als motivering voor het afstappen van de geheime stemming. Rede en rechtvaardigheid hebben ertoe geleid dat de noties ‘intieme overtuiging’ en ‘geweten’ verdwijnen uit de eed van de juryleden. Voortaan beslissen de juryleden, zegt het wetsvoorstel, op grond van de ‘bewijzen en de middelen van verdediging’.

De Hoge Raad voor de Justitie vreest beïnvloeding door de voorzitter tijdens de beraadslaging en wenst nog steeds de mogelijkheid te behouden van verwijzing naar een nieuwe jury wanneer de voorzitter een vergissing omtrent het bewijs vaststelt (art. 352 Sv.). Het alternatief dat wordt aangereikt is de jury tijdens de beraadslaging over de schuldvraag de doorslaggevende argumenten op papier te laten zetten. De jury neemt nadien bij geheime stemming zijn beslissing en deelt deze mee in de zittingszaal. Onmiddellijk daarna begeben hof en jury zich samen naar de beraadslagingsruimte waar het hof op basis van de neergeschreven argumenten en eventuele toelichtingen van de jury de motivering opstelt, die de jury dan dient goed te keuren. Die motivering kan dan aan het eindarrest worden toegevoegd. De mogelijkheid van verwijzing naar een nieuwe jury acht de Hoge Raad noodzakelijk om te vermijden dat het hof een motivering moet opstellen die ingaat tegen de algemene regels inzake het bewijs in strafzaken.

Ook het College van procureurs-generaal heeft reeds een aantal mogelijke manieren gezocht om aan de motiveringsvereiste van de schuldvraag te voldoen¹⁴. Het College tracht, zonder wetswijziging, tegemoet te komen aan het arrest Taxquet, door de wettelijke omschrijving van de tenlastelegging te verfijnen of uit te breiden. Dit kan reeds bij de vordering tot verwijzing door het openbaar ministerie. Zo kan men de deelnemingsvormen die zeker niet van

toepassing zijn weglaten in de vordering en de kwalificatie van de tenlastelegging beperken tot deze die concreet van toepassing is.

Bovendien stelt het College voor om de tenlastelegging aan te vullen met de concrete modus operandi. Deze werkwijze zou al een hele verbetering zijn in eenvoudige dossiers. Bij onduidelijkheid over de wijze van deelneming of omtrent de precieze omschrijving van de exacte tussenkomst van één (van de) betrokkene(n), kan het antwoord enkel bestaan in een duidelijke motivering in het eindarrest van de schuld of onschuld, motivering die een essentieel bestanddeel is van het eerlijk proces. Volgens het College is dit een vaststaand gevolg van het arrest Taxquet waaraan een onmiddellijk gevolg moet gegeven worden ter vrijwaring van de lopende assisenzaken. Ook zonder wetswijziging acht het College dit mogelijk.

In de huidige stand van de wetgeving vindt er een gezamenlijk beraad plaats over de strafmaat. Op dat ogenblik kunnen de voornaamste concrete redenen die tot een beslissing van schuld hebben geleid worden opgesteld en toegevoegd aan de motivering van de strafmaat. Die werkwijze werd door het Hof van Assisen van Antwerpen gevolgd in een arrest van 22 januari 2009. Dit is de aanbevolen werkwijze. Het is daarbij aan te bevelen in het arrest expliciet te vermelden dat de motivering met betrekking tot de schuld een weergave is van de samenvatting van de voornaamste concrete redenen die tot een beslissing van schuld hebben geleid in hoofde van de jury. Ook bij een vrijspraak kunnen hof en jury zich terugtrekken en een motivering opstellen.

Een alternatief, dat het College niet aanbeveelt omdat het verder afwijkt van de huidige bij wet geregelde procedure, is dat na het verdict van de jury over de schuldvraag, er een beraad plaatsvindt met het hof, waarbij wordt gepeild naar de voornaamste concrete redenen die tot de beslissing hebben geleid. Het hof kan dan in samenspraak met de jury een samenvatting maken en daarvan een motivering

maken die men kenbaar maakt alvorens het debat omtrent de strafmaat wordt aangevat. Deze laatste werkwijze heeft als voordeel dat het hof na het beraad omtrent de motivering van de schuldvraag de zaak kan verwijzen naar een volgende zitting met een andere jury indien het vaststelt dat de jury om arbitraire of verkeerde redenen iemand schuldig heeft verklaard (art. 352 Sv.). Het is een voorstel de lege ferenda.

Voor de Orde van Vlaamse Balies gaat het om lapmiddelen. De motiveringsplicht volgt niet enkel uit het arrest Taxquet, maar is een grondwettelijk gebod (art. 149 Gw.). De verplichting bestond dus in de Grondwet, alleen werd ze niet nagekomen door ongrondwettelijke rechtspraak van het Hof van Cassatie, die zo blijkt nu, jarenlang tegen het EVRM heeft gezondigd.

Enkel een volledige motivering kan dus voldoen. Geen uitlegging of samenvatting, maar de daadwerkelijke motieven. Motiveren “mettre en avant les considérations qui ont convaincu le jury de la culpabilité ou de l’innocence de l’accusé et d’indiquer les raisons concrètes pour lesquelles il a été répondu positivement ou négativement à chacune des questions” (§ 48 arrest Taxquet).

Daar hoort vanzelfsprekend ook een antwoord op de conclusies bij dat niet te beknopt mag zijn (“La Cour considère que si on peut admettre qu’une juridiction supérieure motive ses décisions de manière succincte, et se borne à faire sienne la motivation retenue par le premier juge, il n’en va pas forcément de même pour une juridiction de première instance, statuant au plus au pénal”, § 44).

De pogingen om de beroepsrechter(s) buiten het beraad over de schuld te houden zijn gebaseerd op een verdenking van te vermijden beïnvloeding en op een verkeerde lezing van het arrest Taxquet.

Dat maakt immers, in tegenstelling met wat het College meent, geen onderscheid tussen een verdict van de jury, dat niet gemotiveerd

Enkel een volledige motivering kan dus voldoen.

moet worden en een beslissing van het assisenhof die wel motivering behoeft. Het EHRM zegt dat het arrest van het assisenhof het Verdrag schond. Wanneer het Hof in overweging § 41 stelt dat de gezworenen hun intieme overtuiging niet moeten motiveren, is dat iets wat voor alle rechters geldt. Geen enkele rechter moet zijn intieme overtuiging motiveren. Hij moet echter wel de feitelijke en juridische gronden aangeven die hem tot zijn oordeel brachten en die tot de verwerping van de stellingen en excepties van de in het ongelijk gestelde partij(en) hebben geleid.

Voor de Orde van Vlaamse Balies moet de voorzitter dus aanwezig zijn bij het beraad. Iedereen gaat akkoord dat de taak van het redigeren van de motivering niet kan worden overgelaten aan de jury. Het is dan intellectueel oneerlijk en ondermaats voor de kwaliteit zelf van de justitie en de bescherming van de meest essentiële rechten van verdediging, een tekst te laten opmaken door iemand die het beraad niet bijwoonde maar eventueel achteraf daarover uitleg kreeg of zelfs een papier met een samenvatting van de redenen die de jury tot haar beslissing brachten.

Dat is om moeilijkheden vragen. Wat indien na de uitspraak over de schuld blijkt dat de juryleden 'het anders begrepen hadden', het oneens worden over de door de magistraat voorgestelde tekst, van mening veranderen of zich afkeren van de genomen schuldvraagbeslissing?

Gaan we naar procedures over assisenbeslissingen wegens valsheid in publieke geschriften?

3.5) Rechtsmiddelen

In het licht van de Europese en internationale context bestaat er reeds geruime tijd eensgezindheid dat het niet langer houdbaar is dat tegen een oordeel over de zwaarste misdrijven in een samenleving geen hoger beroep open staat. Nu is enkel voorziening in cassatie mogelijk. Gezien dit slechts kan bij rechtskwesties en er (tot vóór het arrest Taxquet) geen motivering van het arrest van het hof van assisen werd geëist, komt het er in de praktijk op neer dat verbreking enkel gebeurt in geval van

een onwettige straf of naar aanleiding van een procedurefout die op straffe van nietigheid is voorgeschreven.

De Commissie Verstraeten-Frydman analyseerde de verschillende vormen van beroep die konden worden overwogen.

Een "circulair hoger beroep" of beroep met volheid van rechtsmacht vormt een te zware belasting voor het gerechtelijk apparaat, meende de Commissie. Bovendien bestaat er geen garantie dat een tweede jury meer betrouwbaar zou zijn dan de eerste.

Ook de "leave for appeal"-formule, waar de beroepsrechter zelf de zaken aanduidt die aan een nieuw onderzoek worden onderworpen, heeft het niet gehaald in het wetsvoorstel, wegens de belasting voor het gerechtelijk apparaat en de breuk met onze rechtstraditie.

Wat thans in de Senaat voorligt, is het voorstel om een verruimde controle door het Hof van Cassatie in te voeren. Het cassatieberoep zou zowel openstaan tegen een veroordeling als tegen een vrijspraak, maar de regels van gemeen recht – en dus de regels van de devolutieve werking van de rechtsmiddelen zoals deze bestaan in correctionele en politiezaken – dienen te gelden. In geval van vrijspraak blijft een voorziening in cassatie met betrekking tot de strafvordering enkel openstaan voor het openbaar ministerie. De ingevoerde motiveringsverplichting zal een verruimde toetsing door het Hof van Cassatie mogelijk maken. De cassatierechter zal immers kunnen nagaan of er een motivering werd gegeven en of deze motivering niet onvoldoende, tegenstrijdig, dubbelzinnig of onduidelijk is. Cassatie kan de eerbiediging van de regels inzake de toelaatbaarheid van het bewijsmateriaal nagaan en kijken of de jury vanuit de feitelijke motivering op een wettelijke wijze kon besluiten tot de toepassing van de relevante wetsbepalingen. Teneinde cassatie zijn opdracht te laten uitvoeren voorziet het wetsvoorstel in de auditieve registratie van de debatten voor het hof van assisen.

Ook de Hoge Raad staat de invoering van een hoger beroep voor, maar meent dat de enige mogelijke vorm – bij behoud van de juryrecht-spraak – een beroep met volheid van rechts-macht is (circulair hoger beroep), wat wel principiële en praktische bezwaren met zich meebrengt. Een uitbreiding van de bevoegdheid van cassatie vindt de Hoge Raad geen volwaardig beroep.

3.6) Bevoegdheid van het hof van assisen

Het wetsvoorstel wenst de bevoegdheid van het hof van assisen niet uit te breiden, maar wel te herschrijven en opteert voor een positieve en limitatieve lijst van misdrijven op basis van objectieve criteria.

Misdaden strafbaar met levenslange vrijheidsstraf worden steeds door het hof van assisen berecht. Daarnaast zullen misdaden met een dodelijk slachtoffer én gepleegd met de intentie om te doden en ook bepaalde misdaden met een dodelijk slachtoffer gepleegd zonder de intentie om te doden, doch met een bijzondere wreedheid, voor het hof van assisen worden gebracht, wat een aanpassing van de Grondwet vereist. Aan de bevoegdheid betreffende politieke en drukpersmisdrijven raakt men niet. De correctionele rechtbank zal in de toekomst wel criminele straffen kunnen opleggen.

Het gevolg van deze werkwijze is dat het hof van assisen zich – behoudens samenhang – niet meer zal uitspreken over strafbare pogingen. Het wetsvoorstel schaft de correctionalisatie door de onderzoeksgerechten en op initiatief van het openbaar ministerie, op grond van verzachtende omstandigheden af. Correctionalisatie door de vonnisgerechten op grond van verzachtende omstandigheden wordt mogelijk en correctionalisatie door de onderzoeksgerechten op grond van strafverminderende verschoningsgronden blijft mogelijk.

De Hoge Raad voor de Justitie uit kritiek op dit voorstel, omdat de praktijk aantoont dat van de mogelijkheid van correctionalisatie zeer

vaak gebruik wordt gemaakt en een aantal misdaden die nu de facto steeds voor de correctionele rechtbank komen in de toekomst, als de voormelde afschaffing wet wordt, voor het hof van assisen moeten komen. Anderzijds zullen misdrijven die niet op de lijst voorkomen niet meer voor assisen kunnen worden behandeld, evenmin de strafbare poging. De Hoge Raad wenst soepelheid in te voeren, zonder daarom gebruik te maken van de systematische correctionalisatie zoals nu gebeurt. De Hoge Raad stelt voor om de bevoegdheidsomschrijving van het hof van assisen te behouden, maar kent een grotere bevoegdheid toe aan de kamer van inbeschuldigingstelling om zaken te correctionaliseren die vandaag niet correctionaliseerbaar zijn. De feiten die nu de facto steeds worden gecorrectionaliseerd, worden dan rechtstreeks voor de correctionele rechtbank gebracht en behandeld als misdaden die behoren tot de bevoegdheid van de correctionele rechtbank die in deze gevallen dan wel criminele straffen tot 20 jaar zou kunnen opleggen.

3.7) Verlichting en modernisering van de procedure

Om tegemoet te komen aan de kritieken dat de assisenprocedure te log en te tijdrovend is en te veel zou kosten, deed de Commissie Verstraeten-Frydman een aantal voorstellen die het wetsvoorstel overnam. Zo wordt de tussenkomst van de raadkamer bij de regeling van de rechtspleging afgeschaft en dient het openbaar ministerie zijn vordering rechtstreeks te richten tot de kamer van inbeschuldigingstelling. De Hoge Raad uit hierop kritiek omdat voor de kamer van inbeschuldigingstelling de onderzoeksrechter niet verplicht is verslag te doen en de partijen hierdoor bovendien een aanleg verliezen. De Orde van Vlaamse Balies kan deze kritiek onderschrijven.

De bevoegdheid van de voorzitter om voor de zitting aanvullend onderzoek te doen en de mogelijkheid voor de voorzitter om de beschuldigde voor het begin van de debatten te ondervragen, worden geschrapt tot spijt van de Hoge Raad die deze zaken nuttig acht.

Het Hof van Cassatie volgt de uitspraak van het EHRM echter niet.

Wel last men een preliminaire zitting buiten de aanwezigheid van de jury in, met het oog op de behandeling van de in artikel 312*bis* van het Wetboek van strafvordering bedoelde procedurerekwesties, de behandeling van eventuele verzoeken van partijen of ambtshalve initiatieven van de voorzitter tot aanvullend onderzoek en de bepaling van de lijst van de getuigen. Partijen hebben het recht om een beperkt aantal moraliteitsgetuigen ter terechtzitting op te roepen, maar de voorzitter kan de toegevoegde waarde van de gevraagde getuigen beoordelen. Bovendien beschikt de voorzitter over een marginaal toetsingsrecht om getuigen te weigeren die kennelijk geen uitstaans hebben met de feiten die aan de beschuldigde worden ten laste gelegd of met zijn schuld of onschuld.

In plaats van het onbeperkt aantal getuigen wenst men het buurt- en familieonderzoek verricht door de politie te optimaliseren door een multidisciplinair moraliteitsonderzoek, opgesteld onder verantwoordelijkheid van de FOD Justitie en uiteengezet tijdens de zitting van assisen. Onder verwijzing naar de rechten van verdediging en omdat de huidige werkwijze in de praktijk goed loopt, meent de Hoge Raad dat deze maatregelen inzake de beperking van de getuigen en het moraliteitsonderzoek niet opportuun zijn.

Men tracht eveneens tijd te besparen door de verplichte “voorlezing” van de akte van beschuldiging te vervangen door een beknopte uiteenzetting van de beschuldiging en door de mogelijkheid tot het formuleren van “opmerkingen” na de getuigenissen te schrappen aangezien die vaak neerkomen op een voortijdig pleidooi. Ook in dit kader wordt het systeem van de vragenlijsten niet langer verplicht gesteld. De verplichte motivering kan deze vervangen. Nochtans meent de Hoge Raad dat de vragenlijsten het opstellen van de motivering voor de juryleden juist zouden kunnen vergemakkelijken.

Indien nodig kunnen de debatten worden heropend met het oog op een debat over een alternatieve kwalificatie door de jury aangereikt tijdens de beraadslaging.

3.8) Verbetering van de positie van het slachtoffer

De Commissie Verstraeten-Frydman heeft in haar verslag een hele reeks maatregelen voorgesteld die geen wetswijziging vereisen. De indiener van het wetsvoorstel sluit zich daar bij aan. Het gaat bijvoorbeeld om een betere ondersteuning van het slachtoffer tijdens de gerechtelijke procedure, de terbeschikkingstelling van informatie aan het slachtoffer, de plaats van het slachtoffer als partij tijdens het proces.

4 Besluit

Het arrest Taxquet kan ten vroegste definitief worden in april 2009. Tijdens het interview met de minister van Justitie, eveneens in deze Ad Rem, werd evenwel vernomen dat de Grote Kamer zal worden gevat. Dit is mogelijk indien de Belgische staat binnen de drie maanden vanaf 13 januari 2009 kan aantonen dat de zaak aanleiding geeft tot een ernstige vraag betreffende de interpretatie of toepassing van het Verdrag of de Protocollen daarbij, dan wel een ernstige kwestie van algemeen belang opwerpt. Men spreekt van een ‘ernstige toepassingsvraag’ indien door de strekking van het arrest Taxquet substantiële wijzigingen zouden moeten worden doorgevoerd in het interne recht of in de interne administratieve praktijk, zelfs als het arrest op zichzelf geen ernstige interpretatievraag doet rijzen. In dat geval zal de Grote Kamer het onderzoek volledig overdoen. Aangezien het arrest Taxquet unaniem werd uitgesproken lijkt de kans echter klein te zijn dat – voor zover een verwijzing naar de Grote Kamer wordt aanvaard – deze volstrekt anders zou beslissen¹⁵.

Het Hof van Cassatie volgt de uitspraak van het EHRM echter niet. Het Hof heeft beslist dat bij ontstentenis van conclusies om een gemotiveerde uitspraak te krijgen over de wetigheid en de regelmatigheid van het bewijs en om voldoende te weten welke bewijzen of verweer de jury tot zijn beslissing heeft gebracht

en welke niet, een arrest van het hof van assisen regelmatig met middelen omkleed is ook wat de schuld betreft, wanneer het de vaststelling bevat dat de jury bevestigend heeft geantwoord op de vragen over de ten laste gelegde misdrijven die in de bewoordingen van de wet zijn omschreven en waarvan alle bestanddelen zijn aangegeven. Het Hof van Cassatie stuurt zijn rechtspraak dus niet bij¹⁶. Dit is een kortzichtige 'oplossing'. Immers het bestaan van de rechtsbescherming ontleend aan de supranationale rechtsregel die op een Belgische gewoonte of een inmiddels supranationaal veroordeelde interne (cassatie)rechtspraak primeert, hangt niet af van het stellen van een proceshandeling zoals het indienen van conclusies met een welbepaalde inhoud.

De Orde van Vlaamse Balies meent dat het debat omtrent de hervorming van het hof van assisen hierdoor niet mag worden beëindigd of uitgesteld. Bij vele juristen leefde immers reeds lang – en ze is ingevolge het arrest Taxquet heropgelaaid – de hoop dat thans zou worden tegemoetgekomen aan een aantal fundamentele rechten van de burger, zoals de motivering van de schuldvraag en de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen tegen een beslissing van het hof van assisen. Het gaat om elementaire rechtshygiëne waarvoor het Hof van Cassatie niet blind kan blijven.

³ Wetsvoorstel (Ph. MAHOUX) tot hervorming van het hof van assisen, *Parl.St.* Senaat 2007-08, nr. 4-924/1.

⁴ Eindverslag van de "Commissie tot hervorming van het Hof van Assisen" overhandigd aan Mevr. de minister van Justitie op 23 december 2005.

⁵ Koninklijk besluit van 20 juli 2005 tot oprichting van een Commissie tot Hervorming van het Assisenhof, *B.S.* 9 augustus 2005.

⁶ Wetsvoorstel (Ph. MAHOUX) tot hervorming van het hof van assisen, *Parl.St.* Senaat 2007-08, nr. 4-924/1.

⁷ Advies over het wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen, ingediend door de heer Philippe Mahoux in de Senaat op 25 september 2008 (stuk Senaat, nr. 4-924/1-2007/2008), goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Hoge Raad voor de Justitie op 28 januari 2009, www.hrj.be.

⁸ P. DE HERT en S. GUTWIRTH, "Enkele argumenten ter verdediging van de jury", *De Juristenkrant* 2005, afl. 106, 2.

⁹ P. DE HERT en S. GUTWIRTH, "Enkele argumenten ter verdediging van de jury", *De Juristenkrant* 2005, afl. 106, 2.

¹⁰ P. DE HERT en S. GUTWIRTH, "Enkele argumenten ter verdediging van de jury", *De Juristenkrant* 2005, afl. 106, 2.

¹¹ E. VAN FRAECHEM en Ph. TRAEEST, "Is er een toekomst voor de juryrechtspraak?", *Jura Falconis* 1999-00, 1, www.law.kuleuven.ac.be/jura/36n1/woord.htm.

¹² F. ERDMAN en G. DE LEVAL, Justitiedialogen 2004, 59, www.just.fgov.be/img_justice/publications/pdf/2.pdf.

¹³ P. DE HERT, "Hervorming van het Assisenhof: België blijft Slow", *Panopticon* 2006.1,7.

¹⁴ Gevolgen van het arrest Taxquet op de lopende procedures. Door het College van procureurs-generaal aanbevolen werkwijze.

¹⁵ S. SONCK, "Cassatie buigt niet voor voorlopige assisenrechtspraak EHRM", *De Juristenkrant* 2009, nr. 184, 2.

¹⁶ S. SONCK, "Cassatierechtspraak over assisenarresten onder druk", *De Juristenkrant* 2009, nr. 182, 3 en S. SONCK, "Cassatie buigt niet voor voorlopige assisenrechtspraak EHRM", *De Juristenkrant* 2009, nr. 184, 1.

Eindnoten

¹ EHRM, nr. 926/05, 13 januari 2009, www.echr.coe.int.

² *Vr. en Antw.* Kamer 2008-09, 15 januari 2009, P0725 (Vr. nr. 11 X. BAESELEN e.a.).